

УДК 394.3(=512.165)

YUNANİSTAN KUMÇİFTLİĞİ (ORESTİADA) GAGAUZLARINDA DEVE OYUNU

Gürgendereli Rifat

Trakya Üniversitesi Edebiyat Fakültesi

Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü

e-mail: rgurgen@trakya.edu.tr

orcid id: 0000-0003-0632-1334

Özet

Ortodoks Gagauzların çoğunluğu Moldova Cumhuriyeti içinde özerk bir halk olarak yaşamaktadır. Dünyanın pek çok yerine dağılmış olan Gagauzlar, Yunanistan’da ise Evros bölgesinde bulunurlar. Edirne’ye yakın sınır bölgelerindeki köylerde, kasabalarda ve şehirlerde yaşayan bu Gagauzların dedeleri, ağırlıklı olarak bugün Edirne’ye bağlı Havsa ve Uzunköprü ilçelerinden ve bunlara bağlı köylerden 1920’lerden sonra göç etmişlerdir. Gagauzlara ait kılık kıyafetler, Gagauz evlerindeki eşyalar ve odalar, yaşam biçimlerini gösteren canlandırmalar, atalarına ait araç ve gereçler gibi etnografik malzemenin bulunduğu müzeler kimliklerini yansıması açısından önemlidir.

Orta Asya’dan Balkanlara farklı varyantları ile oynanan “Deve Oyunu” Yunanistan Kumçiftliği/Orestida Gagauzları’nın ataları tarafından, Meriç nehrinin Türk tarafından getirilen folklorik bir oyundur. Gagauz Türklerine ait bu oyun, Arnavutlar da dahil diğer etnik gruplarda görülmez.

Yunanistan Kumçiftliği/Orestida Gagauzları’nda tespit ettiğimiz “Deve Oyunu”, tarafımızdan yapılan çalışmalarla kayıt altına alınmıştır. Yine Deveci’nin müzik eşliğinde söylediği türkü sözleri de orijinal şekliyle bildirimizde yer almaktadır. “Deve Oyunu”, dilleri ve kültürel özellikleri kaybolmaya başlayan Yunanistan Kumçiftliği/Orestida Gagauz Türkleri’ne ait halk kültürünü yansıtan önemli bir folklorik malzemedir.

Anahtar Kelimeler: Gagauz, Deve Oyunu, Yunanistan Kumçiftliği/Orestida Gagauzları, Deveci Türküsü

Abstract

The majority of Orthodox Gagauz people live as an autonomous people within the Republic of Moldova. The Gagauz people are distributed in many parts of the world and they are found in the Evros region of Greece. The grandparents of these Gagauz people, who lived in villages, towns and cities in the border areas close to Edirne, mainly migrated from Havsa and Uzunköprü districts of Edirne and from the villages connected to them after the 1920s. Museums containing ethnographic material such as Gagauz costume clothes, items and rooms in Gagauz houses, animations showing their way of life, tools and equipment belonging to their ancestors are important in terms of reflecting their identity.

“Camel Game”, played with different variants from Central Asia to the Balkans, is a folkloric game brought from the Turkish side of the Meriç river, by the ancestors of the Gagauz people of the Greece Kumçiftliği/Orestida. This game, which belongs to the Gagauz Turks, is not seen in other ethnic groups, including Albanians.

The “Camel Game” that we detected in the village of Kumçiftliği/Orestiada was recorded by our studies. The folk song lyrics sung by ”Cameleer” with musical accompaniment, are also included in our work in its original form. "Camel Game" is an important folkloric material reflecting the folk culture of the Kumçiftliği/Orestiada Gagauz Turks, whose languages and cultural features began to disappear.

Keywords: Gagauz, Camel game, Kumçiftliği/Orestiada Gagauz people of Greece, Cameleer folk song

GİRİŞ

Moldova sınırları içindeki özerk bölgede yoğun olarak yaşayan Gagauzlar, aynı zamanda farklı coğrafyalarda ve yine göçler nedeniyle dünyanın birçok yerinde yaşayan Hristiyan Ortodoks bir Türk boyudur. Moldova’da yaşayan Gagauzlar, 1989’da özerklik ilan ederek dillerini, kültürlerini ve kimliklerini koruyabilmişlerdir. Ancak farklı coğrafyalarda yaşayan Gagauzlar için dil, kültür ve kimlik sorunları halihazırda devam etmektedir.

Bu bildirinin içeriğini oluşturan “Deve Oyunu”, Orta Asya’dan Anadolu ve Balkanlara kadar varlığı bilinen bir ritüeldir. Tarihî süreç ve oyunun oynandığı farklı coğrafyaların özellikleri gereği, bu ritüelin Yunanistan Kumçiftliği/Orestiada ve çevresindeki köylerde hâlen devam eden varlığı, kültürel anlamdaki birliğin de açık delilidir.

Günümüze kadar Gagauzları anlatan çalışmalar ve onlarla ilgili yayınlar, genellikle en fazla Gagauz nüfusuna sahip olan Moldova Cumhuriyeti’ndeki özerk bölgede yaşayan Gagauzların dil ve edebiyatlarını ele almaktadır. Yunanistan’da yaşayan Gagauz varlığı ile ilgili çalışmalar ve kaynakların sayısı ise oldukça azdır. Hatta Gagauzlarla ilgili yapılan çalışmalarda, -yanlış bir ifade ve yorumla- Ortodoks Karamanlar ile birlikte anıldıkları da görülmektedir.

Bölgede yaşayan Gagauzlarla ilgili bilgi ve çalışmaların yeterli olmaması, yakın zamana kadar buldukları yörelerde alan çalışması yapılamaması, Gagauz köy ve kasabalarının Yunanistan’ın Türkiye sınırına yakın bir bölgede olması, iki ülke arasındaki diplomatik hassasiyet nedeniyle karşılaşılan güçlükler, Yunanistan’daki nüfusla ilgili kayıtlarda Gagauzların adının geçmemesi gibi nedenlerle bölgede yaşayan Gagauzlar hakkındaki bilgiler ve çalışmalar sınırlı kalmıştır.

Yaşar Nabi Nayır, 1935 yılında Gagauzların yaşadıkları Romanya’daki yerleri gezer. 22 Aralık 1935 tarihinde Romanya’da gördüklerini “Ulus” gazetesinde anlatır. Anadolu ve Rumeli Türklerine çok benzediklerini Türkçeyi çok güzel konuştuklarını, Müslüman olmamalarına rağmen Türk kimliğini yaşadıklarını ifade eder. Romanya büyükelçisi olan Hamdullah Suphi’nin ilgi alanı (1931-1944), Dobruca ve Besarabya’daki 250.000’den fazla Gagauz’dur (Mert, 2005: 54; Arğunşah, 2007:121). Hamdullah Suphi Tanrıöver; Gagauzların Müslüman Türklerden ayırt edilemeyeceğini, ahlaklarının ve âdetlerinin Müslüman Türklerle benzerlik gösterdiğini söyler. Tanrıöver, Mankalya camiinde görevli imamın sözlerini şöyle raporlamıştır. “Gagauzlar, zamanında dinlerini vermiş ancak dillerini vermemiş olan köylü amcalardır (Anzerlioğlu, 2006: 36).

Kayıt altına aldığımız Yunanistan Kumçiftliği/Orestiada ve çevresindeki köylerde yaşayan Gagauzlar hakkındaki şahsi düşüncem, Hamdullah Suphi’nin tespitlerini desteklemektedir. 2012 yılından bu yana iletişim halinde olduğum, evlerinde ve köylerinde misafir kaldığım, törenlerine

ve kutlamalarına katıldığım Gagauzların yaşayışı, âdet ve gelenekleri, hatta ilginçtir ki bazı dini ritüelleri Müslüman Türklere benzemektedir.

Yunanistan genelinde yaşayan Gagauzların buldukları bölge, şehir, kasaba ve köyler, mevcut aile sayıları Turgay Cin (2012: 33) tarafından 2012 yılında tespit edilmiştir. Kumçiftliği/Orestida Gagauzları ile ilgili tarafımızdan yapılan ilk çalışma (Gürgendereli, 2013) dışında, 2020 yılında Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Balkan Çalışmaları Anabilim Dalı’nda bir yüksek lisans tezi ve yine yakın zamanda adı geçen enstitü ve anabilim dalında bu bölgedeki Gagauzları konu alan bir doktora tezi hazırlanmıştır. Derlemesini ve çalışmasını yaptığımız “Deve Oyunu”, yüksek lisans tezinde (Diribaş, 2020) yer almamakta, doktora tezinde (Kaşıkçı, 2021) ise kayıt altına alınan Gagauz oyunları içinde sadece isim olarak zikredilmektedir.

1. Kumçiftliği/Orestida Gagauzları

Tarihi kaynaklarda Edirne ve çevresindeki yerleşim yerlerinde çok sayıda Gagauz’un yaşadığı ifade edilmektedir. Trakya’da yaşayan Gagauzlara, Rus Etnoloğu olan Moşkof, “Sorguç” adı da verildiğini ve bu bölgede yaşayan Gagauzların merkezinin “Hapsa/Havsas” olduğunu söyler (Güngör ve Argunşah, 1998: 25). Romanya’da görev yaptığı sırada Hamdullah Suphi Tanrıöver, bir rapor gönderir. Bu raporda “Dobruca ile Beserabya, Şarkî Trakya ve Bulgaristan’da “Gagauz” adında Türkçe konuşan bir halk vardır. Şarkî Trakya’da yaşayan bu Gagauzlar, Edirne valisi Hacı Adil Bey’in valiliği sırasında Bulgaristan’a göç etmeye zorlanmışlardır.” denilmektedir (Anzerlioğlu, 2006: 36). Edirne valisi olan Adil Bey iki ayrı dönemde valilik yapmıştır. İlk görev süresi Ekim 1911’den Ocak 1912’ye, ikinci görev süresi ise Temmuz 1913’ten Ekim 1915’e kadardır. Buradan anlaşıldığı üzere, Edirne ve çevresindeki Gagauzların bir kısmı da Bulgaristan’a gönderilmiştir.

Edirne’ye bağlı Havsa/Hapsa, Uzunköprü ve köylerinde nüfusun önemli bir oranını teşkil eden Gagauzlar, din farkı nedeniyle sadece Lozan sonrasında göç etmemişler, mübadele anlaşmasından önce de Türkiye tarafındaki kasaba ve köylerden, Meriç nehrinin karşısına kaçarak, bugünkü Yunanistan sınırlarına yerleşmişlerdir. Günümüzde Kumçiftliği/Orestida şehri ve köylerinde çok sayıda Gagauz bulunmaktadır. Orestidalı Gagauzlar, atalarının Havsa, Arslanlı, Şerbettar, Azatlı, Karahalil, Oğulpaşa ve Kırçasalılı’den göç ettiklerini söylemektedirler (Gürgendereli, 2013:280). Bunun yanında mübadele öncesinde Edirne ve çevresinde yaşayan Ortodoks Arnavutların da Gagauzlarla birlikte, Yunanistan’daki bu bölgeye göç ettiği ve burada Gagauzlarla birlikte yaşadıkları tarafımızdan tespit edilmiştir.

Gagauz nüfus Yunanistan’da genellikle, Dimetoka (Διδυμότρυχο), Aleksandropolis (Αλεξανδρούπολη) ve Orestida’da (Ορεστιάδα) yoğun olarak yaşamaktadır. Ayrıca Selanik, Tesalya ve Siroz’da da Gagauzların varlığı bilinmektedir.

2. Deve Oyunu

Orta Asya’dan Anadolu’ya oradan da Balkanlara uzanan “Deve Oyunu” hemen bütün Türk dünyasında görülen bir oyundur. Köy seyirlik oyunları içinde değerlendirilen deve oyununun temeli, hayvan benzetmelerine dayanır. Baharın gelişi, düğünler, bayram kutlamaları, eğlenceler ya da yeni yılın ilk günü deve oyununun oynanmasına vesile olur.

“Deve Oyunu” sadece bir oyun değil aynı zamanda bir ritüeldir. “Sözlü kültürün hâkim olduğu topluluklarda kültürel bellek, metinlerden ziyade danslar, oyunlar, gelenekler, geleneksel giysiler ile zaman içinde süreklilik kazanır. Kültürel belleğe ait tüm üretimler ve ritüeller insan belleğinde saklanır ve sözel yolla döngüsellik sağlar. Ritüel bir sunuş, tiyatral bir gösteri olan deve oyunları tüm ritüellerde olduğu gibi ‘tekrarlama’ ve ‘canlandırma’ işlevlerini içerir. Hayvan

benzetmecelerinden deve oyunları sayesinde topluluk geçmişle bağını kurar, grup kimliğine referans yapar. Daha önce bu işlem den geçmiş olanlar ya da bu bilince sahip durumdakiler ise hatırlama figürleri aracılığıyla bunları belleklerinde canlandırarak kimliklerini pekiştirir. Deve oyunu yoluyla kimliğin pekiştirilmesi gündelik, sıradan bir olay değildir, ritüelistik bir olgudur ve bu durum ritüelistik iletişimin nesnesini, aracını oluşturur.” (Temur, 2011: 59-62)

Türkiye’deki folklorik yapı; kültürel alt yapı, göç, yaşanan coğrafyadaki farklı milletler ve etnik özellikler, tarihî süreç içindeki etkileşimler doğrultusunda oluşmuştur. Bu folklor içinde yer alan deve/cemal oyunu, Kültür Bakanlığı tarafından “Geleneksel Seyirlik Sanatlar ve Oyunları” üst başlığı, “Köy Seyirlik Oyunları” alt başlığı altında “Türkiye Somut Olmayan Kültürel Miras Ulusal Envanteri” içine alınmıştır²⁵.

Erman Artun (1993:7), Cemal oyununun bir adının da deve oyunu olduğunu söyler. Ataları Horasan’dan Rumeli’ye göçen daha sonra Tekirdağ Kılavuzlu’ya yerleşen köy sakinleri, deve oyununun kökenini Horasan’a kadar götürmektedir. Nezir Temur (2011: 19) da deve oyununun Orta Asya’daki kökeninin sürgün ya da göç efsanesine dayandığını ve Salar Türkleri tarafından oynandığını, daha sonra yaygınlaştığını söyler. “Deve Oyunu Salar Türklerinin Şün Hua bölgesine nasıl geldiklerinin tiyatro oyunu şeklinde canlandırılmasıdır. Ma Jianzhong’un aktardığına göre 1920’ye değin yalnızca Şün Hua’nın Mengda (Mınta) köyünde geleneksel olarak düğünlerde oynanırken daha sonra yalnızca bu köye ait bir geleneksel oyun olmaktan çıkıp yaygınlaşmıştır.”

Deve ya da farklı hayvanlarla oynanan, başka kahramanları ve oyun kurgusu olan ve Erman Artun tarafından “Cemal Oyunu” olarak adlandırılan oyunlar, Balkanlarda da oynanmaktadır. Balkanlardaki Türk ve Müslüman ahalinin yanı sıra Ortodoks Hristiyanlar tarafından da benzer oyunlar oynanır²⁶.

Tespit ettiğimiz deve oyunu, yeni yıl kutlamalarından biridir. Müzikli ve eğlenceli bir oyundur. Sadece deve gezdirilir, yeni yılın iyi olması dilenir, hediyeler ve para alınır. Erman Artun’un tespitini yaptığını kadrolu ve kurgulu oyunlardan bu yönü ile ayrılır. Artun (1993:102), cemal oyununun deve bağlantısını, Kılavuzlu köyünde gördüğünü, diğer köylerle ise doğrudan bağlantısı olmadığını ifade eder. Bu nedenle Gagauzların oyunu için “Deve Oyunu” terimini kullanmak doğru olacaktır. Trakya coğrafyası içinde değerlendirildiğinde Edirne Havsa ve çevresinden göç eden Gagauzlar ile, oyunlarının kökenini Horasan’a dayandıran Tekirdağ Kılavuzlu²⁷ köylülerinin deve oyunu, önemli benzerlikler göstermektedir. Artun’un bilgilerini

²⁵ <https://aregem.ktb.gov.tr/TR-279417/somut-olm-kult-miras-turkiye-ulusal-envanteri> (E.T. 10.11.2023).

²⁶ Balkanlardaki Cemal/Deve oyunu hakkında geniş bilgi için: Artun, Erman (1993). *Cemal Ritüeli ve Balkanlardaki Varyantları*, s.54-77, Kültür Bakanlığı Yayınları.

²⁷ Kılavuzlu köyü, Amuca Türkmenlerine mensup kişiler tarafından kurulmuştur. Köy, törelerini Bektaşı yolu erkânına göre devam ettirmektedir. <https://www.suleymanpasa.bel.tr/mahalle/Kilavuzlu> (E.T. 10.11.2023)

destekler mahiyette Refik Engin (1997:103-108) Alevi/Bektaşî geleneğe bağılı Amucalar kabilesi mensuplarının kurduğı Trakya köylerinde, yakın zamana kadar deve oyununu oynadıklarını söyler. Amucaların deve oyunu, genellikle 6-7 Kasım gecesi bazen de gündüzü oynanmaktadır, bu nedenle “Kasım Devesi” adı da verilir. Bu ritüeller; deve gezdirilmesi, bahşîş toplama, eğlence ve söylenen türküler ve karakterler bağlamında, Gagauzların deve oyunuyla ortak özellikler taşımaktadır²⁸. Bu ortaklıklar, oyunun çıkış yeri olan coğrafyayı yani Orta Asya’yı ve Şamanizm bağlantısını göstermesi bakımından önemlidir.

3. Kumçiftliği/Orestida Gagauzlarında Deve Oyunu

Deve oyununu dedelerinin Türkiye’den getirdiğini ifade eden Gagauzlar, özellikle Azatlı köyünün adını zikrederler²⁹. Oyun, yeni yılın ilk günü (1 Ocak) oynanır. Yeni yıl karşılanır; sağlıklı, mutlu verimli bir yıl olması dilenir. Yeni yıl âdetlerindedir ve her yıl oynanır.

Hazırlanan deve maketi yere konur. Bu arada deveyi gezdirecek kişiler, müzisyenler ve organizasyonu yapan kişiler, hazırlıklarını yaparlar. Müzikle birlikte iki kişi deveyi kaldırır ve altına girer. Deveci, deveyi çeşitli sesler çıkararak harekete geçirir ve tempolu bir şekilde zıplattır. Ellerinde para kutusu olan kişiler de devenin yanındadır. Deve yürümeye başlayınca ahali de devenin arkasında geziye eşlik eder. Çalgıcılar önde arkasında deve ve deveci, onların arkasında ahali yürümeye başlarlar. Devenin ve çalgıcıların lideri, devecidir. Yularından tutulan deve, verilen bahşîşe, karşılaşılan kişinin önemine göre deveci tarafından oynatılır. Devecinin talimatı ile hafifçe oynar ve kafasını aşağı yukarı sallar. Yine devecinin talimatı ile öndeki kişi aşağıya doğru çökünce deve selam vermiş olur. Evler tek tek gezilir. “Ela ela!” (gel gel!) diye seslenilerek bahşîşler toplanır, bu arada ev sahipleri ahaliye tatlı ya da şeker ikram eder. Bazı evlerde şarap ve yiyecek ikramı da vardır. Devenin içindeki iki kişi yorulduğunda yerlerine başkaları geçer. Arada kollar omuzlara atılarak halay benzeri yerel bir oyun oynanır. Deveci, bu oyunlarda da baştadır. Benim katıldığım deve oyununda, bir evden iki üç el tüfek atılmıştır ki bu da silah ritüelini göstermesi bakımından önemlidir. Evinden çıkamayan yaşlılar varsa deve ve deveci bahçenin içine girer, onlara saygı gösterir. Yoldan geçen arabaların zaman zaman yolları kesilir ve bahşîş alınır. Sonrasında oyuna iştirak edenler bir kahvede toplanırlar. Toplanan bahşîşler sayılır. Hediye olarak verilen içkiler içilir, yemekler yenir. Kendi aralarında akşama kadar kutlama ve oyunlar devam eder. Nihayetinde ahali dağılır ve bir sonraki deve oyununa kadar malzemeler depoya kaldırılır.

4.DEVE OYUNUNDAKİ KARAKTERLER

4.1. Deveci

Deveci, Arap tarzında ayak bileklerine kadar uzanan beyaz bir entari giyer. Kafasında kırmızı beyaz Arap tarzı bir serpuş bulunmaktadır. Deveci, bu oyundaki en tecrübeli kişidir. Deveyi gezdiren, ortamı hareketlendiren, müziği yönlendiren ve kalabalığı yöneten kişi, devecidir. Oyun kurgusu, devecinin üzerinden gelişir. Müzikle birlikte kendisi de oynar, devenin hareketlerini düzenler ve onun da müziğe eşlik etmesi için talimat verir. Devenin başını aşağı yukarı, ahenkle oynatır. Deveyi hareketlendirmek için “hoo ha hoo, hob hobaa” nidaları atar.

²⁸ Karadeniz Perşembe’de oynanan deve oyunu ile Gagauzların deve oyunu arasındaki benzerlik de dikkat çekicidir. Burada da üç kişi vardır. Devenin içine iki kişi girer, üçüncü kişi deveyi gezdirir. İnsanlar deveye bindirmeye çalışılırken şakalar yapılır. Oyunu oynayanlar, çevresindekiler gülüp eğlenirler. Devenin taklit edilmesi, deve postuna girerek eğlenmek, şakalaşmak oyunun amaçları arasındadır (Uygur, 2019: 55)

²⁹ Gagauzların göç ettiği önemli köylerden biri olan Azatlı, Edirne Havsa’ya bağılı bir köydür. Gagauz köyü olan Azatlı’da bugün, 1924 yılında Drama’dan göç edenlerin aileleri bulunmaktadır.

<https://www.trakyanet.com/trakya/edirne/havsa/191-koyler/1601-koyleri.html?start=3> (E.T. 10.11.2023)

Devecinin kıvrak ayak oyunları ile oynayarak, kendi sesiyle söylediği türkü, tarafımızdan şöyle tespit edilmiştir. Türkünün sözleri şöyledir;

Kalksana Çorbacı³⁰ kalksana

Deve da geldi kapuna

Deve da geldi kapuna

Kalksana Çorbacı kalksana

Boyday da yēr çavdar da yēr

Misir da yēr arpa da yērsa

Kıç atar³¹

Devenin dişi fil dişi

B*kunu yesin üç kişi

Devenin dişi aynadan

B*kunu yesin oynadan

Evlerdeki insanlara seslenir ve onları devenin yanına davet eder. Ev sahibi çok yaşlı ve bahçesinden çıkamayacak durumda ise yanına gider ve selamlaşır. Dinlenmek için verilen aralarda deve etrafında oynanan halk oyunlarının da başı, devecidir. Kısacası deve oyununun ana karakteridir.

4.2. Deve

Devenin hazırlıkları yeni yıldan önce yapılır. Önceki yıllarda da kullanılan devenin iskeleti, kafes tarzında tahtadan ustalıklı yapılmıştır. İki kişi tarafından taşınır. Hörgüç kısmını oluşturan bu iskeletin alt iki tarafında, deveyi taşıyanların omuzlarına oturan tahtadan taşıma kısmı vardır, rahatsızlık vermemesi için süngerle kaplanmıştır. Hörgücün ön ortasında yine tahtadan bir boyun ve devamında kafa kısmı bulunmaktadır. Hörgücün üzerinde, deveyi taşıyanların sadece ayakbalarının görüldüğü, devetüyü renginde büyük bir örtü bulunmaktadır ki deveye, büyüklüğünü veren ana kısım burasıdır. Hörgücün iki yanında kenarları beyaz, içi kırmızı bez bulunmaktadır. Bu bezlerde büyük harflerle “EΘIMO KAMHΛΑΣ” (DEVE GELENEĞİ) yazısı bulunmaktadır. Ayrıca hörgücün farklı yerlerine A4 kâğıda çıkarılan çeşitli karikatürler de yapıştırılır³². Hörgüç bölümünün ön tarafında süs amacıyla kullanılan yanlardan ve ortadan hörgücü saran siyah beyaz enli bir ip bulunmaktadır. Deve ritüelinin vazgeçilmez olan çanlar, boyun kısmının altında ve hörgücün başa yakın iki yanında olmak üzere üç tanedir. Boyun kısmı tilki postu ile kaplanmıştır. Devenin kafası da kulaklar da dâhil olmak üzere tilki postundandır. Kırmızı bir bez ile gözler ve dilin kaplandığı görülmektedir. Ağız açıktır ve dili dışarıdadır. Kafadan devenin sırtına doğru inen ipler, boynundaki küpeye benzer boncuklar, kulaklarının arasında bulunan beyaz boncuklu yeşil imameli tespih görsel açıdan deveye renk katar. Devecinin deveyi gezdirdiği sırada elinde tuttuğu devenin boynuna bağlı olan ip, diğerlerinden farklı ve daha kalın bir iptir. Devenin arkasında, tilki postundan yapılmış bir küçük kuyruk bulunur.

4.3. Müzik

Ritüelin önemli unsurlarındandır. Deve oyununda gezi sırasında tek bir müzik çalınmaktadır. Müziğin temposu, ses derecesi devecinin talimatı ile belirlenir. Dört kişiden oluşan ekipte bir davul, bir tulum, bir kemençe ve bir darbuka bulunmaktadır.

4.4. Deveye Eşlik Eden Kişiler

³⁰ Çorbacı: Taşrada halkın, Hristiyan ileri gelenlerine verdiği unvan.

³¹ Deveci bu sözü söyledikten sonra, hafifçe zıplayarak komik bir şekilde kalçasını ve ayağını oynatıp kıç atar.

³² Bu karikatürler hem mizah hem eleştiri amacıyla asılır. Deve hörgücü üzerindeki karikatürler, Yunanistan’daki zamları ve Almanya Başbakanı Merkel’i eleştiren karikatürlerdi.

Bir kişi, devenin önünde gider ve sıklıkla uzun uzun ağzındaki beççi düdüğünü çalar, elinde verilen paraları koymak için ağzı kapalı bir kutu bulunur. Ayrıca iki üç kişinin daha ellerinde kapalı kutular vardır. Bunlar da para toplamaya yardım eder. Çocuk, genç, yaşlı kadın ve erkekler gezerken deveye eşlik eder. Erkekler çoğunluktadır. Coşkuya katılırlar, şarkılar söylerler. Belli aralıklarda duran ve yere konan devenin etrafında kolları omuzlara atarak halay benzeri yerel oyunları oynarlar. Gezi esnasında evlerin önüne çıkarılan ve ev sahipleri tarafından ikram edilen içki, kurabiye, tatlı vb. atıştırmalıkları alırlar. Ritüelin sonunda geziye katılan bir grup evlerine dönerken bir kısım ahali ise bir mekânda toplanır. Bu arada hediye olarak verilen içkiler içilir, yemekler yenir, şarkılar söylenir. Bu mekânda aynı zamanda toplanan para da sayılır. Paranın bir kısmı harcamalara ayrılır. Çalgıcılara da toplanan bu paradan verilir.

SONUÇ

Edirne'nin Havsa, Uzunköprü ilçeleri ve bu ilçelerin köylerinden Yunanistan'a göç etmiş olan Gagauzlar; oyun, âdet ve geleneklerini yaşatmak için çaba göstermektedirler. Yaklaşık bir asır önce Türkiye'den göç eden atalarından öğrendikleri ve çalışmamızın konusu olan “Deve Oyunu”nun yanı sıra; halk oyunları, kılık kıyafetler, günlük hayat vb. etnografik malzemenin yer aldığı küçük müzeler, bölgedeki Gagauz kimliğinin ispatı açısından büyük önem taşımaktadır.

“Köy Seyirlik Oyunları” içinde değerlendirilen “Deve Oyunu”, Orta Asya'dan Balkanlara kadar geniş bir coğrafyada oynanmaktadır. Kökeni hayvan canlandırmalarına/benzetmelerine dayanan bir oyundur. Gagauzlar da bu oyunu yaşatan nadir Türk topluluklarından biridir.

Gagauzların deve oyunu, diğer deve oyunlarında görülmeyen bir özellik olarak yeni yılın ilk günü oynanır. Yeni yılın karşılandığı, bolluk ve bereket dilendiği, insanların eğlendiği, bahşış ve hediyelerin toplandığı bir oyundur. Deve oyunu bitince ahali, kapalı bir yerde geç saatlere kadar eğlenmeye devam eder.

Deveci, deve ve geziye eşlik eden kişiler, ana karakterleri oluşturur. Bu yönüyle de kadrolu ve kurgulu diğer deve/cemal oyunlardan farklıdır. Atalarının Horasan'dan geldiğini söyleyen Tekirdağ Kılavuzlu köyü özelinde ve Trakya genelindeki Amuca kabilesinin kurduğu köylerde oynanan deve oyunları ile benzerlik gösterir. Bu benzerlikler; oyunun çıkış yeri olan Orta Asya coğrafyasını ve Şamanizm bağlantısını göstermesi bakımından da önem taşımaktadır.

Oyundaki ritüeller ve özellikle devecinin deveyi oynatırken söylediği türkünün sözleri orijinal bir nitelik taşımaktadır. Herkesin Yunanca konuştuğu ortamda, söylenen tekerleme tarzındaki bu sözlerin Türkçe olması dikkat çekicidir. Kökeni Orta Asya'ya ve Şamanizm'e dayanan kültür mirasının Yunanistan'da yaşaması ve yaşatılması, Gagauzlar özelinde bütün Türk dünyası için önemlidir.

KAYNAKÇA

Anzerlioğlu, Y. (2006). Bükreş Büyükelçisi Hamdullah Suphi ve Gagauz Türkleri. *Bilig*. 39, 31-51.

Anzerlioğlu, Y. (2009). Tarihi Verilerle Karamanlı Ortodoks Türkler. *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Velî Araştırma Dergisi*. 51, 171-188.

Arnaut, T. (1994). *Gagauz 'um Bucak'tır Yerim*. Ankara: Ocak Yayınları.

Argunşah, M., ARGUNŞAH, H. (2007). *Gagauz Yazıları*. Kayseri: Türk Ocakları Kayseri Şubesi Yayınları.

Artun, E. (1993). *Cemal Ritüeli ve Balkanlardaki Varyantları*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.

- Atlı, S. (2017). Köy Seyirlik Oyunlarında Deve Oyunu Üzerine Bir Değerlendirme ve Balıkesir-Pamukçu Deve Oyunu. *Littera Turca Journal of Turkish Language and Literature*. 3, 2, 16-40.
- Bayat, F. (2004). Uz ~ Ğuz ~ Oğuz Kavim Adının Etimolojisi. *Karadeniz Araştırmaları*. 3, 71-77.
- Ciachir, M. (1998). *Basarabyalı Gagauzların Tarihi (Besarabiela Gagauzların İstorieasa)*(haz. Harun Güngör). Niğde:Tolunay Yayıncılık.
- Cin, T. (2010). Milletlerarası İlişkilerde Yunanlılaştırma Faaliyetlerine (Asimilasyona) İlişkin İki Örnek: Kalaşlar ve Gagavuzlar. *Karadeniz Araştırmaları*. 25, 11-50.
- Çakır, Ay Boba M. (2007). *Adetlär, Dil Hem Din*. (haz.Stepan Bulgar), Chişinau:Pontos.
- Diribaş, O. (2020). *Yunanistan Evros (Meriç) Bölgesi Orestiada (Kumçiftliği) Kazası Gagauzları Halk Edebiyatı ve Folkloru*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Duymaz, A., ŞAHİN, İ. (2010). Balıkesir ve Çevresinde Hayvan Benzetmecesine Bağlı Köy Seyirlik Oyunları. *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*.13, 23, 171-185.
- Elçin, Ş. (1991), *Anadolu Köy Orta Oyunları (Köy Tiyatrosu)*, Ankara: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları:117.
- Engin, R. (1997), Amucalarda Deve Oynatma Geleneği, *Folklor/Edebiyat*, 3, 11, 103-108.
- Güngör, H., ARGUNŞAH, M. (1998). *Gagauzlar*. İstanbul:Ötüken.
- Gürgendereli, R. (2013). Yunanistan Kum Çiftliği (Orestiada) Urlu (Thourio) Köyünde Gagavuzlar. *Dilleri ve Kültürleri Yok Olma Tehlikesine Maruz Türk Toplulukları 4. Uluslararası Türkiyat Araştırmaları Sempozyumu Bildirileri*. 277-286.
- Hamdullah Suphi ve Gagauzlar* (2016). (Editör:Şahingöz, M., Alp, A.). Ankara:Türk Yurdu Yayınları.
- Karpat, K. (1996). Gagauzlar. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*.13, 288-291.
- Kaşıkcı, E. (2021). *Yunanistan Kumçiftliği (Orestiada) Gagauzları (Tarih Dil ve Kültür)*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi) Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Manov, A. (2001). *Gagauzlar (Hıristiyan Türkler)*, (Çev. M. Türker Acaroğlu), Ankara:Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Mert, Ö. (2005). *Türk Ortodoksları*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi Atatürk İlkeleri İnkılap Tarihi Enstitüsü.
- Nayır, Y. N. (1936). *Balkanlar ve Türklük*. Ankara:Ulus Basımevi.
- Özkan, N. (1996). *Gagavuz Türkçesi Grameri*. Ankara:TDK Yayınları.
- Rasony, L. (1993). *Tarihte Türklük*. Ankara:Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları.
- Somut Olmayan Kültür Mirası Türkiye Ulusal Envanteri*. <https://aregem.ktb.gov.tr/TR-279417/somut-olm-kult-miras-turkiye-ulusal-envanteri>. (E.T. 10.11.2023)
- Süleymanpaşa*. <https://www.suleymanpasa.bel.tr/mahalle/Kilavuzlu> (E.T. 10.11.2023)
- Temur, N. (2011). Kültürel Bellek Bağlamında Deve Oyunu. *Millî Folklor*. 90, 156-163.
- Trakya Köyleri*. <https://www.trakyanet.com/trakya/edirne/havsa/191-koyler/1601-koyleri.html?start=3> (E.T. 10.11.2023)
- Uygur, H. K. (2019). Hayvan Benzetmecelerine Dayalı Deve Oyunlarına Dair Bir Değerlendirme. *SUTAD*, 47, 145-161.